

ENVIRONMENTÁLNE POISTENIE

ANTON KORAUŠ

ENVIRONMENTAL INSURANCE

ABSTRACT

Environmental insurance represents an important tool for assurance of company's future, even the future for the whole society. Within the united European market, there is a continuous open discussion about the enlargement of damage to Environment legislation. For some time Governments have been trying to define the legislative intend of obligatory insurance against the environmental damage principal.

Key words: environment, insurance, risk

ÚVOD

Cieľom príspevku je poukázať na vplyv poisťovní na oblasť životného prostredia. Na prvý pohľad sa môže zdať, že poisťovne nemôžu výraznejšou mierou prispieť k pozitívnym vplyvom na životné prostredie, avšak ak zohľadníme potenciál nástrojov a stratégií zistíme, že práve tieto inštitúcie môžu byť dôležitým partnerom v environmentálnom boji.

Komplexný vzťah ľudských aktivít a ochrany životného prostredia je čoraz páčivejším problémom právnej, politickej, ale hlavne ekonomickej významnosti [5]. V tejto súvislosti tvorcovia legislatívy čoraz viac skúmajú možnosti využitia komerčného poistenia ako kľúčového nástroja na efektívne riadenie environmentálnych rizík. Niektoré z nich sa bežne kryjú poistením už mnohé desaťročia, avšak poisťný priemysel sa ešte len pripravuje na prijatie myšlienky povinného poistenia rizík na biodiverzite, či rizík vyplývajúcich z pomalého a postupného znečistenia životného prostredia [6]. Tieto typy rizík totiž narážajú na hranice poistiteľnosti, ktorými sú vyčísliteľnosť a identifikovateľnosť škody, náhodnosť udalosti a v neposlednom rade aj ekonomická únosnosť.

KLASIFIKÁCIA ENVIRONMENTÁLNYCH RIZÍK

Poisťná teória rozlišuje dva základné typy environmentálnych rizík, a to:

- Environmental Pollution Risk (EPR) - riziká znečistenia životného prostredia,
- Natural Catastrophe Risk (NCR) - riziká prírodných katastrof.

Riziká znečistenia životného prostredia (EPR) sa týkajú zväčša priemyselných a obchodných aktivít, a to konkrétne negatívnych vplyvov týchto činností na životné prostredie [9]. Poisťné krytie sa obvykle vzťahuje na škody na zdraví, majetkové škody a škody spôsobené kontamináciou. Obzvlášť rizikový môže byť dopad znečistenia životného prostredia na biodiverzitu.

Environmentálne riziká s dlhodobým efektom sú pre poisťovateľov extrémnou výzvou. Musia byť schopní pre ne vytvoriť realistické a spoľahlivé odhady poistných plnení, ktoré budú následne v priebehu určitej doby vyplácať. Problémom v tejto súvislosti býva výrazná asymetria informácií.

Spoločným menovateľom oboch typov environmentálnych rizík sú ich potenciálne katastrofické dopady na oblasť životného prostredia a problematickosť vyplývajúca z nedostatku alebo asymetrie informácií. Riešením preto býva zdieľanie informácií a trhová koncentrácia s cieľom zvýšiť poistnú kapacitu. Tu však finančné inštitúcie často narážajú na pravidlá proti monopolnej regulácie. Problémom býva aj zákonné určenie maximálnych cien poistného, čo taktiež negatívne ovplyvňuje ochotu a schopnosť poisťovateľov vstupovať na trh environmentálneho poistenia.

POISTITEĽNOSŤ ENVIRONMENTÁLNYCH RIZÍK

Environmentálne riziká predstavujú veľkú výzvu, nakoľko škody z nich sú charakteristické nízkou pravdepodobnosťou vzniku, avšak môžu byť značného rozsahu [10]. Na to, aby boli poisťovatelia ochotní poskytnúť poistné krytie týchto rizík, musia mať vopred k dispozícii presné informácie ohľadne pravdepodobnosti nastania škody a jej rozsahu. Baruch Berliner navrhuje deväť kritérií, na základe ktorých je možné konkrétne riziko hodnotiť a určiť tak jeho poistiteľnosť [1]. Ide o nasledujúce charakteristiky:

- náhodnosť vzniku škody,
- maximálna možná škoda,
- častota výskytu škôd,
- predpokladaná výška poistného,
- morálne riziko,
- verejná politika,
- právne obmedzenia,
- limity krytia.

V skutočnosti však býva pri environmentálnych rizikách poistiteľnosť určovaná na základe komplexnej analýzy vykonanej konkrétnym poisťovateľom, berúc do úvahy nielen objektívne, ale aj subjektívne faktory. Práve poistiteľnosť je pravdepodobne tým najzávažnejším problémom environmentálnych rizík.

Mnohé z nich už na prvý pohľad nespĺňajú jej základné kritériá, ktorými sú:

- náhodnosť vzniku škody,
- vyčísliteľnosť veľkosti škody v prípade jej vzniku a tiež aj vyčísliteľnosť pravdepodobnosti vzniku tejto škody,
- vzájomnosť (spojenie viacerých subjektov vystavených rovnakému riziku a vytvorenie spoločného fondu potrebného na rozloženie rizika),
- ekonomická únosnosť (poisťovateľ musí byť schopný požadovať poistné vo výške úmernej riziku),
- identifikovateľnosť.

Riziká, ktoré uvedené kritériá nespĺňajú, možno považovať za nepoistiteľné. Znamená to, že na poistnom trhu pre ne neexistuje krytie. Avšak tu je potrebné poznamenať, že dostupnosť poistného krytia na trhu nezávisí len od poistiteľnosti konkrétneho rizika, ale aj od atraktivity daného rizika v porovnaní s inými, ktoré sa uchádzajú o limitovanú kapacitu poisťovateľov.

VYBRANÉ PRODUKTY KRYJÚCE ENVIRONMENTÁLNE RIZIKÁ

V súčasnosti býva riziko znečistenia životného prostredia vylúčené takmer zo všetkých poisťovník všeobecnej zodpovednosti a poskytuje sa iba na základe zvláštnych poisťovních zmlúv na základe špecifík danej oblasti, či prevádzky. Moderná filozofia environmentálneho poistenia si vyžaduje obzvlášť pozorné hodnotenie a klasifikáciu prijímaného rizika. Historická a technické údaje ohľadne území, či prevádzok, ktoré chce klient poistiť, získavajú poisťovne podrobným dotazníkom. Avšak reálne ohodnotenie rizika si vyžaduje aj komplexnú prehliadku predmetného územia, resp. prevádzky tímom kvalifikovaných odborníkov poisťovne. Hodnotia sa aj zábranné opatrenia, krízové plány, či charakter okolitého prostredia.

Po ohodnotení rizika zvyčajne nasleduje tzv. fáza prestavby rizika, v ktorej sa potenciálny poistený v spolupráci s poisťovateľom snaží dosiahnuť zníženie rizika a vylepšiť svoje stratégie zamerané na predchádzanie škodám. Takýto postup je žiaduci aj z pohľadu národných a nadnárodných regulátorov, keďže zámerom každej ekologickej politiky je vždy uprednostňovanie prevencie.

Po fáze prestavby rizika dochádza k tvorbe poisťovního krytia šitého na mieru, tj. konkrétne podľa individuálnych požiadaviek klienta.

Environmentálne poistenia fungujú na jednom z nasledujúcich dvoch princípov:

- claims made (vznesenie nároku na odškodnenie),
- manifestation/discovery (prejavenie sa, či zistenie škody) .

Tieto dva princípy istým spôsobom ohraničujú poisťovníe krytie v čase, čím umožňujú poisťovníam vyhnúť sa poisťovním nárokom z latentných a postupných znečistení životného prostredia. Stabilný a dlhodobý vzťah je dôležitý medzi iným aj preto, aby sa vzájomné investície vložené do spolupráce obom stranám vyplátili. Poisťovateľ sa totiž v procese prestavby rizika a zostavovania vhodného poisťovního krytia stáva v určitom zmysle poradcom risk manažéra konkrétneho prevádzkovateľa a svojou expertízou a technickými znalosťami pomáha rozvíjať stratégiu podnikového risk manažmentu.

Aj počas trvania poistenia bývajú environmentálne riziká prevádzkovateľa naďalej priebežne sledované poisťovňou v snahe predísť vzniku škôd na životnom prostredí. Nakoľko hlavným cieľom poisťovní je zníženie celkového výskytu a dosahu environmentálnych škôd, mnohé z nich ponúkajú svojim klientom aj tzv. krízový manažment ako súčasť environmentálneho poistenia. Zo strany poisťovne takáto pomoc vedie k značnému zníženiu celkového rozsahu škôd na životnom prostredí, a teda aj zníženiu výplat poisťovních plnení.

Vo všeobecnosti možno povedať, že hranice zodpovednosti subjektov za škody spôsobené na životnom prostredí sa v krajinách OECD postupne rozširujú. Aj preto sú poisťovne a ostatné finančné inštitúcie nútené reagovať na potreby trhu, t.j. na potreby prevádzkovateľov zadovážiť si adekvátne finančné krytie svojej zodpovednosti v súvislosti environmentálnymi škodami.

Poisťovne musia predovšetkým rozlišovať medzi:

- krytím škôd poistených a krytím škôd tretích osôb,
- známymi a neznámymi podmienkami znečistenia,
- znečistením na území poistenej prevádzky a znečistením mimo tohto územia .

Vo vyspelých krajinách možno sledovať postupný odklon poisťovateľov od využívania tradičných poisťovních zmlúv a konvenčných nástrojov na hodnotenie environmentálnych rizík, nakoľko ich výsledkom môže byť neadekvátne určené krytie [7]. V posledných rokoch bolo vytvorených viacero typov poisťovních produktov ako reakcia na rozmanité potreby klientov. Nové produkty berú do úvahy už aj skutočnosť, že prevádzkovateľ, či vlastník pozemku je často nútený znášať aj náklady na povinné odstraňovanie následkov znečistenia nielen na vlastnom území, ale aj na ostatných územiach, ktoré svojou činnosťou znečistil.

POISTNÉ PRODUKTY

Medzi najvýznamnejšie typy krytia patria nasledujúce poistné produkty:

- Environmental Impairment Liability (EIL) - medzi ďalšie názvy tohto krytia patrí Environmental Liability Policy (ELP) alebo Pollution Legal Liability (PLL). Pod týmto produktom sa ponúka krytie náhrad škôd spôsobených tretím osobám, konkrétne môže ísť o škody na zdraví a životoch, škody na majetku, náklady na odstránenie znečistenia a náklady vynaložené na zmiernenie znečistenia. Zvyčajne zahŕňa aj krytie nákladov na predchádzanie škodám alebo nákladov vynaložených na ich zmiernenie, avšak vylúčené sú škody na biodiverzite, či náklady na odstránenie znečistenia na území samotnej prevádzky.
- Coverage for On-site Cleanup Liability - ide o náhradu škôd, ktoré vznikli poistenému, pričom kryté sú náklady na odstránenie znečistenia na území danej prevádzky. Toto poistenie sa vzťahuje na škody zvyčajne vylúčené z EIL, avšak vo výnimočných prípadoch aj samotné EIL a PLL mávajú zvláštne dojednania kryjúce tieto riziká.
- Remediation Stop Loss - toto krytie sa nazýva aj Cleanup Cost Cap a bolo vytvorené na krytie nákladov na obnovu znečisteného životného prostredia v prípadoch, kedy tieto náklady presiahli plánovanú výšku v priebehu výkonu odstraňovania znečistenia. Využíva sa najmä na krytie rizík a neistôt spojených so začínajúcimi alebo pokračujúcimi projektmi zameranými na odstraňovanie škôd na životnom prostredí, pričom kryje len škody poisteného. Toto krytie predstavuje nástroj na získanie finančnej istoty ohľadne celkových nákladov na obnovu a zároveň môže uľahčiť aj prípadný predaj kontaminovaného majetku.
- Contractors Pollution Legal Liability - takéto krytie odbreňuje dodávateľov od povinnosti znášať nároky vyplývajúce zo zodpovednosti za škody na životnom prostredí vzniknuté v dôsledku ním vykonanej činnosti na základe zmluvného vzťahu, napr. pri prácach na odstraňovaní kontaminácie pôdy alebo nebezpečného odpadu. Toto poistenie pôvodne vzniklo pre potreby firiem poskytujúcich služby v oblasti odstraňovania znečistenia životného prostredia, avšak dnes ho už využívajú akýkoľvek zmluvní dodávateľia.
- Transportation Coverage - kryje riziká súvisiace s nehodami, ktoré môžu nastať počas transportu nebezpečných látok.
- Environmental Coverage for Landfills - ide o krytie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkovateľmi podzemných skládok odpadu. Nakoľko ich zodpovednosť je mimoriadne dlhodobá, finančné krytie je potrebné aj po uzatvorení skládky. Neustále preto prebieha vývoj nových hybridných poistných a finančných produktov, ktoré by spĺňali všetky špecifické požiadavky prevádzkovateľov podzemných skládok odpadu. Poisťovatelia rôznou kombináciou týchto zložiek poistenia zostavujú konkrétne poistné krytia šité na mieru. Rôznorodosť poskytovaných produktov je teda veľmi vysoká pričom odhaduje sa zhruba na sto rôznych variácií [2].

Ďalšou možnosťou riešenia problematiky environmentálnych rizík sú aj ART/ARF (Alternatívne Risk Transfer/Alternative Risk Financing) metódy. Tieto produkty sú zostavované a vytvárané na základe individuálnych požiadaviek klienta [4]. Medzi najvýznamnejšie patria:

- Captive Insurance Companies - ide o kaptívne poisťovne, t.j. o poisťovne kryjúce riziká svojej materskej organizácie. Kaptívna spoločnosť môže byť založená z rôznych dôvodov, ako napríklad daňové zvýhodnenie, zlepšenie výnosovosti, ale aj finančné krytie určitého typu environmentálnych rizík, ak v tejto oblasti nie je dostatočná ponuka zo strany profesionálnych poisťovní.
- Finite Risk Products - finitné poistenie predstavuje mechanizmus, na základe ktorého sa finančná zodpovednosť súvisiaca s kontaminovanou oblasťou prenáša z právne zodpovednej osoby (vlastníka, či prevádzkovateľa) na profesionálneho poisťovateľa.

- Loss Portfolio Transfers - predstavuje odkúpenie zostávajúcich záväzkov. Ide vlastne o transformáciu neznámych budúcich záväzkov na dnešnú fixnú sumu. Záväzky sa kvantifikujú a následne predávajú poisťovateľovi, ktorý preberá zodpovednosť za budúce výplaty z nich plynúce. Tento nástroj je svojou povahou retrospektívny, nakoľko zahŕňa transfer už vzniknutých škôd.

POISTENIE ENVIRONMENTÁLNYCH RIZÍK NA SLOVENSKU

Na svetovom trhu je ešte stále poistenie environmentálnych rizík relatívne málo rozšírené. Z tohto dôvodu neprekvapuje skutočnosť, že ani slovenský trh nie je výnimkou. Komerčné poisťovne pôsobiace na slovenskom poisťovnom trhu zatiaľ zrejme nie sú dopytom nútené výrazne rozširovať svoje portfóliá aj na oblasť environmentálnych rizík.

Na Slovensku je v súčasnosti ponúkaný jediný špeciálny produkt kryjúci škody na životnom prostredí, a to Poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú náhlym a náhodilým znečistením životného prostredia. Tento poisťový produkt spadá v rámci klasifikácie do poisťového odvetvia Všeobecné poistenie zodpovednosti za škodu iné, ako je uvedené v bodoch 10 až 12 klasifikácie podľa zákona o poisťovníctve. Svojou povahou ide o typický produkt neživotného poistenia, keďže má iba rizikovú zložku, t.j. nie je isté, či poisťná udalosť vôbec nastane.

POISŤOVNE PONÚKAJÚCE POISTENIE ENVIRONMENTÁLNYCH RIZÍK

Poisťový produkt Poistenie zodpovednosti za škodu spôsobenú náhlym a náhodilým znečistením životného prostredia ponúkali k 31.3.2005 na slovenskom poisťovnom trhu nasledovné poisťovne:

- Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.,
- Kooperativa poisťovňa, a.s.,
- Komunálna poisťovňa, a.s.,
- Uniqa poisťovňa, a.s.,
- Poisťovňa Union, a.s.,
- Generáli Poisťovňa, a.s._M
- Poisťovňa AIG Slovakia, a.s.

Ďalšia poisťovňa, QBE poisťovňa, a.s., pripravuje rozšírenie svojho produktového portfólia o tento produkt v blízkej budúcnosti.

Slovenské poisťovne však spomínaný poisťový produkt neponúkajú štandardne. Prístup poisťovní k jednotlivým záujemcom o tento produkt je individuálny a výnimkou nebýva ani priama konzultácia so zaisťovateľom [3].

Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s.

Vo výklade pojmov vo všeobecných poisťových podmienkach je škoda na životnom prostredí definovaná ako strata alebo oslabenie prirodzených funkcií ekosystémov vzniknutá v dôsledku ľudskej činnosti poškodením ich komponentov alebo narušením ich vnútorných vzťahov a procesov, pričom môže ísť o škodu majetkového i nemajetkového charakteru. Avšak v mnohých zodpovednostných poisťkách je krytie škôd spôsobených akýmkoľvek poškodením životného prostredia, či ekosystémov vylúčené. Takýmto spôsobom sa vlastne poisťovňa chráni pred automatickým poisťovaním environmentálnych rizík v rámci iných zodpovednostných poisťových produktov. Allianz - Slovenská poisťovňa, a.s., je však schopná poskytovať poistenie environmentálnych rizík na základe individuálnych podmienok. Jednotlivé žiadosti sa posudzujú individuálne a poisťné zmluvy sa tvoria pre každého klienta osobitne podľa jeho požiadaviek.

Kooperativa poisťovňa, a.s.

Poisťovňa Kooperativa, podobne ako ostatné poisťovne na Slovensku, taktiež vylučuje krytie environmentálnych rizík v rámci všeobecne poskytovaných poisťných produktov. Avšak pre veľkých klientov sa poisťné krytie často zostavuje podľa individuálnych požiadaviek, a teda poisťovanie environmentálnych rizík v Kooperative nie je vylúčené.

Komunálna poisťovňa, a.s.

V Komunálnej poisťovni je možné škodu spôsobenú znečistením životného prostredia poistiť v rámci poistenia všeobecnej zodpovednosti za škodu. Prístup je však aj tu individuálny po konzultáciách so zaistovateľom.

Uniqa poisťovňa, a.s.

V poisťovni Uniqa je tiež možné za určitých podmienok dojednať pripoistenie zodpovednosti za škody spôsobené na životnom prostredí. Pre takéto prípady bola vypracovaná klauzula o pripoistení zodpovednosti za škodu spôsobenú na životnom prostredí* ktorou je umožnená výnimka z výluk stanovených všeobecnými poisťnými podmienkami*. Touto klauzulou sa dojednáva, že poistenie sa vzťahuje aj na škody na životnom prostredí spôsobené činnosťou poisteného. Avšak krytá nie sú prevádzky Čističiek odpadových vôd, prevádzky spracovávajúce odpad, a ani uskladňovanie nebezpečných odpadov, či konečné skladovanie odpadov všetkého druhu.

Klauzula pre toto pripoistenie je zároveň výlučne v správe odborného oddeleniu na ústredí poisťovne. Poisťovňa Uniqa toto poistenie poskytuje iba klientom u nej poisteným alebo klientom, ktorým súčasne dojednáva aj poistenie majetku a podobne, Vypracovanie konkrétnej ponuky poistenia si vyžaduje osobitný prístup a predloženie mnohých údajov priamo od klienta požadujúceho krytie.

Generali Poisťovňa, a.s.

Poisťovňa Generali poskytuje poistenie zodpovednosti za škodu na životnom prostredí len ako pripoistenie k prevádzkovej zodpovednosti s podstatne nižším sublímom. Krytie nie je poskytované automaticky, naopak pri poisťovaní tohto rizika sa berie do úvahy predovšetkým riziková skupina činnosti, a tiež aj rozsah poistenia v tejto poisťovni.

Zvláštne dojednanie pre riziká na životnom prostredí stanovuje, že poistenie sa vzťahuje na zodpovednosť poisteného za škody na živote, zdraví a na veciach spôsobené tlakom, dymom, prachom alebo kvapalinami, ktoré unikli v dôsledku náhlej poruchy ochranného zariadenia (požiar, výbuch, poškodenie nádrží). Z poistenia je však vylúčená zodpovednosť za škody spôsobené otrávením alebo zamorením vzduchu, zemského povrchu alebo vôd, ako aj zhoršením kvality vzduchu, zemského povrchu alebo vôd vplyvom imisíí. Poistenie sa taktiež ani u tejto poisťovne nevzťahuje na čističky vôd, čističky odpadových vôd a zariadenia na práce s odpadmi ako ani na dočasné skladovanie nebezpečných odpadov a skladovanie odpadov každého druhu.

Poisťovňa AIG Slovakia, a.s.

V poisťovni AIG Slovakia, a.s., je taktiež krytie environmentálnych rizík všeobecne vylúčené, avšak zmluvné dojednania pre poistenie náhlych škôd na životnom prostredí mení všeobecné zmluvné podmienky v bode týkajúcom sa zodpovednosti. Škody spôsobené znečistením životného prostredia sú však kryté len v prípade, ak sú splnené všetky nasledujúce podmienky:

- nešlo o očakávanú, či úmyselnú udalosť,
- k udalosti došlo počas trvania poistenia,
- vznik udalosti bol zistený do 48 hodín,
- k vzniku škody došlo do 48 hodín od vzniku udalosti,
- nároky tretích osôb sú hradené, len ak boli vznesené do 30 dní po skončení doby

OCHRANA ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA AKO SÚČASŤ ZÁBRANNEJ ČINNOSTI SLOVENSKÝCH POISŤOVNÍ

Jednou z alternatív, ako môžu komerčné poisťovne prispieť k zveľaďovaniu životného prostredia, sú aj aktivity prostredníctvom fondov zábrannej činnosti. Zábranná činnosť poisťovní patrí medzi hlavné poisťovacie činnosti, a teda mala by byť neoddeliteľnou súčasťou ich každodenného fungovania. Zábranná činnosť predstavuje najmä preventívne opatrenia zamerané na znižovanie rizika a rozsahu škôd. Môže byť realizovaná rôznymi spôsobmi prostredníctvom celej škály nástrojov, ako napr. dopravné značenie, svetelná signalizácia, kurz plávania detí, vzdelávacie aktivity, či propagácia bezpečnostných opatrení. Znamená to, že zahŕňa nielen technické, ale aj ekonomické a právne, prípadne aj iné preventívne opatrenia [8].

Poisťovne môžu na tento účel vytvárať fond zábrany škôd, pričom jeho výšku si určujú samy. Ide o nepovinný fond s presným vymedzením účelu, ktorý poisťovňa tvorí zo zisku po zdanení. Nejde teda v žiadnom prípade o formu technickej rezervy. Fond zábrany škôd slúži na financovanie spomínaných preventívnych opatrení, vrátane vývoja nových technológií na znižovanie vzniku alebo rozsahu škôd.

Konkrétny spôsob použitia prostriedkov fondu zábrany škôd závisí od poskytovaných poisťných produktov a vzťahov s klientmi. Napr. pri poskytovaní úverového poistenia môžu poisťovne znižovať alebo zamietat úverové limity nad stanovenú hranicu z dôvodu nepriaznivej bonity dlžníkov. Využívanie fondu zábrany škôd je typické aj pre havarijné poistenie motorových vozidiel, kde možno jednoznačne určiť súvislosť medzi zábrannými opatreniami a počtom poškodených alebo odcudzených vozidiel. Z údajov výročných správ Slovenskej asociácie poisťovní za roky 1992 až 2004 a Ročných správ o stave poisťovníctva Úradu pre finančný trh však možno pozorovať nie príliš lichotivý stav. Poslednýkrát boli príspevky slovenských komerčných poisťovní na ochranu životného prostredia kladné v roku 1999, a aj vtedy tvorili len 8% celkových výdavkov na zábrannú činnosť.

ZÁVER

Možno konštatovať, že v praxi ešte ani dnes nie je environmentálne poistenie, predstavujúce dôležitý nástroj na zabezpečenie budúcnosti pre konkrétny podnik, ale aj celú spoločnosť, celkom pochopené a dostatočne využívané. V rámci jednotného európskeho trhu neustále prebiehajú diskusie o značnom rozšírení legislatívy v oblasti zodpovednosti za škody spôsobené na životnom prostredí. Vlády sa už dlhšie snažia nájsť spôsob ako legislatívne ukotviť princíp povinného poistenia environmentálnych škôd. Poisťovatelia sú však proti, pričom argumentujú nedostatočným množstvom údajov pre reálne ohodnotenie poisťného rizika.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] BARUCH BERLINER : *Limits of Insurability of Risks.* – London
- [2] *Economia.* [on-line] Available on-URL: >www.economia.cz< [cit. 2006-08-06]
- [3] *E-trend*[on-line] Available on-URL: >www.etrend.sk<
- [4] FRANCEK, J.: *Banky a trvale udržiteľný rozvoj: zahraniční zkušenosti.* - Komerční bankovníctví č.1, 2001, s.18 – 20
- [5] KORAUŠ, M. – RUSKO, M., 2006: *Systém finančného riadenia Kohézneho fondu.* – In: RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006: *Manažérstvo životného prostredia 2006.* -Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 24.-25.2.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-02-08.
- [6] KORAUŠ, M. – RUSKO, M., 2006: *Finančné rámce pre využívanie prostriedkov zo štrukturálnych fondov a Kohézneho fondu na skrátené programovacie obdobie 2004 – 2006.* -

RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2007:

Manažérstvo životného prostredia 2007 ▼▲▼ Management of Environment '2007
zo VII. konferencie so zahraničnou účasťou konanej 5. - 6. 1. 2007 v Jaslovských Bohuniciach
Proceedings of the International Conference, Jaslovské Bohunice, 5-6 Januar 2007
Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie. ISBN 978-80-89281-18-3.

- RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006. *Integrovaná bezpečnosť 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 3.-4.3.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-01-X.
- [7] KORAUŠ, T. - RUSKO, M., 2006: Systém finančného riadenia a inštitucionálny rámec Kohézneho fondu. - RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006. *Integrovaná bezpečnosť 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 3.-4.3.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-01-X.
- [8] KORAUŠ, T. - RUSKO, M., 2006: *Národný rozvojový plán a čerpanie pomoci z fondov EÚ*. - In: RUSKO, M. – BALOG, K. [Eds.] 2006: *Manažérstvo životného prostredia 2006*. - Zborník z konferencie so zahraničnou účasťou konanej 24.-25.2.2006 v Trnave. - Žilina: Strix et VeV. Prvé vydanie, ISBN 80-89281-02-08.
- [9] RUSKO, M. - LACIKA, S. - KORAUŠ, A., 2004. *Podmienky pre schvaľovanie štátnej pomoci na životné prostredie v EÚ a SR. [Level of regional state aid in the Slovak republic]*. - In: KONTRIŠOVÁ, O.-OLLEROVÁ, H.-VÁĽKA, J. [Eds] 2004, Monitorovanie a hodnotenie stavu životného prostredia (B), FEE TU vo Zvolene a ÚEL SAV vo Zvolene 2004, Zvolen, ISBN 80-228-1332-X, s. 161-168
- [10] RUSKO, M. - LACIKA, S. - KORAUŠ, A., 2004. *Úroveň regionálnej štátnej pomoci v Slovenskej republike*. - In: KONTRIŠOVÁ, O.-OLLEROVÁ, H.-VÁĽKA, J. [Eds] 2004, Monitorovanie a hodnotenie stavu životného prostredia (B), FEE TU vo Zvolene a ÚEL SAV vo Zvolene 2004, Zvolen, ISBN 80-228-1332-X, s.155-160

ADRESA AUTORA

Ing. Antonín Korauš, PhD., Katedra bankovníctva a medzinárodných financií, NHF, Ekonomická univerzita Bratislava, Bratislava, Slovenská republika, e-mail: >akoraus@europeum.cz<

RECENZENT

doc. Ing. Viktor Wittlinger, PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave, Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: vikwit@zoznam.sk